

»Syväpainoalalla tapahtuu voimakasta kehitystoimintaa»

1. Kirjoitelmani on saanut nimekseen sanomalehdestä poimitun otsikon, jommoiseen kiireinen lehdenlukija tuskin huomiotaan kiinnittää. **Mutta** jos hän sattumalta valpastuu otsikon kieliasua **puntaroimaan**, hän helposti toteaa, että **sama** asia olisi sanottavissa paljon liukkaammin, esim.: *Syväpainoala kehittyy voimakkaasti (tai ripeästi)*.¹ Alkuperäisessä asussaan lause on malliesimerkki siitä,

miten yksinkertainen asia kohotetaan turhan abstraktille tasolle ja ilmaistaan substantiivivaltaisesti tyyliä, jota kriittinen tarkastelija voi luonnehtia pöhöiseksi, paperiseksi, mutkikkaaksi ja teennäiseksi. Kun itsestään tarjoutuvan predikaatin *kehittyy* kirjoittaja on vaihtanut abstraktiin, epätoiminnalliseen verbiin *tapahtuu*, joka edellyttää täydennykseen teonnimeä *kehitys*. Sekään ei ole

¹ Niin konkreettinen ilmaisu kuin *Syväpainot kehittyvät ripeästi kohdistaisi* sentään huomion liiaksi yksityisiin painoihin (joista kaikki eivät ehkä kehitykään nopeasti).

tällä kertaa tyydyttänyt, vaan perään on lisätty vielä substantiivi *toiminta*, josta voitaisiin Matti Sadeniemeen yhtyen sanoa, että se ei tässäkin tapauksessa »tuo mitään olennaista lisää teonniemen ja joutaisi siis pois ilmausta pidentämästä» (Kielivartio 127).

Aiheeton abstraktius ja siihen läheisesti liittyvä substantiivivaltaisuus — usein substantiivitaudeksi nimitetty — näyttää julkisessa sanassamme olevan lisääntymässä. Ylioppilaskokelaiden äidinkielenkokeistakin tarkastaja saa tämän tästä havaita, miten kirjoittaja pyrkii esittämään abstraktisti asioita, jotka olisivat ilmaistavissa paljon konkreettisemmin. Kun sitä paitsi taitoa monesti on vähän, ilmaisu voi muovautua kovin onnettomaksi. Kysymys on mielestäni niin tärkeä, että siihen on syytä toistuvasti kiinnittää huomiota.² — Seuravassa tarjoamani näytteet ovat peräisin enimmäkseen sanomalehdistä ja ylioppilasaineista.³

2. »Tuona aikana ryhdyttiin rajoittamaan Ruotsin lehdistönkin vapautta Saksan taholta esitettyjen moitteiden johdosta, jopa saatettiin suorittaa hallinnollista tietä tapahtuvaa lehtien takavarikointia.» Jos poistetaan abstraktille kielenkäytölle ominaiset *suorittaa* ja *tapahtua* -verbit, sanonta kohenee tuntuvasti: jopa saatettiin hallintoteitse takavarikoida lehtiä.

»Helsinkiin lähimaaseudulta sorankuljetusliikennettä suoritettavia autoja.» Sanonta on epätasallistakin; par.: H. I. soraa kuljettavia autoja; vielä sujuvammin: autoja, jotka ajavat lähitöltä soraa Helsinkiin.

»Voimakkaalle työttömyydelle omi-

naisten konkurssien ehkäisemisen valtio voisi suorittaa lainojen avulla.» Tämä abiturientin mielipide kaivannee lievennystäkin; mieluummin esim.: Ankaran työttömyyden aikana syntyviä konkurssseja valtio voisi ehkäistä lainojen avulla.

»Viime vuoden kesäkuussa tapahtui liikennejuoppoustopausten kohdalla jyrkkä vähennys.» Tautofoniakin häipyisi, jos sanottaisiin: liikennejuoppoustopaukset jyrkästi vähenivät.

»Vaikka saman aatteen kannattajien suoranaista valtiollista alistamista ei vahvemman taholta tapahtuisikaan — —.» Par.: Vaikka vahvempi ei suorastaan valtiollisesti alistaisikaan saman aatteen kannalla olevia pieniä valtioita.

»Sääolosuhteet voivat joskus osoittautua tuhoisiksi joidenkin eläinlajien heikoimpia yksilöitä kohtaan.» Ilmaistavissa paljon konkreettisemmin: Sää voi vahvempien tuhota — — yksilöitä.

»Teatterin tämänhetkinen tilanne osoittaa katsojamäärään nähden kasvamista.» Uskomattoman teennäinen lause, joka tarkoittaa vain: Tätä nykyä teatterissa käy katsojia yhä enemmän. Huomattakoon mm. abstraktin predikaatin *osoittaa* vaihtuminen muodoksi *käy* ja *katsojamäärän* korvautuminen elävillä *katsojilla*.

»Tehokas rantalaki vähentäisi varmasti kesämökkien lukumäärän kasvua.» Kuten edellisessä tapauksessa tässäkin ilman varsinaista syytä puhutaan konkreettisten olioiden sijasta niiden määräst. Havainnollisempaa olisi sanoa: Tehokas rantalaki vähentäisi (~ hillitsisi) varmasti kesämökkien lisääntymistä (tai toiminnallisempaa verbiä käyttäen: rakentamista).

² Tähän liittyvien seikkojen aikaisemmasta käsittelystä ks. Sadeniemi, Substantiivitaudeista (Kielivartio 126—); Numminen, Substantiivin ja verbin taistelu (Sananjalka 6 s. 76—); O. Ikola, Suomen kielen käsikirja 231—; Rainio, Asiatyylit ja viestintä 48—; Pulkinen, Aiheeton *tapahtumista* (Vir. 1961 s. 257—), *Asiasuomen opas* 31—.

³ Teemani ajankohtaisuuden kannalta on mainitsemisen arvoista, että esittämäni ylioppilasaineiden katkelmat ovat enimmäkseen olleet vailla opettajien korjausmerkintöjä. Joukossa on tosin suhteellisen lieviä, arvosanan määrääntymisen kannalta vähämerkityksisiä kómpeyyksiä, mutta myös sellaisia tyylillisiä sammakoita, jotka ilmaisuun rikkeinä ovat raskasas-
teeltaan hyvinkin verrattavissa erinäisiin kieliopillisiin tai ortografisiin virheisiin.

»Ei-amerikkalaiset ohjelmat lisäsivät tuntuvasti lukumääräänsä.» Par.: lisääntyivät tuntuvasti.

»Nykyään televisiossa esitetään sarja-filmejä arkipäivinä keskimäärin tunnin ajan, mutta sunnuntaisin luku [?] nousee huomattavasti suuremmaksi.» Par.: sunnuntaisin vielä paljon enemmän.

3. Muodikkuutta tavoittelevat kielenkäyttäjät puhuvat tätä nykyä erityisen mielellään »lukemista»:

»Klo 8 aamulla oli pakkaslukema —30,8. — Silloin oli useita yli —40 asteen lukemia.» Näinkin sopii sanoa, jos kyseessä on lämpömittaria tarkastamalla välittömästi saatu havaintoarvo. Tekee kuitenkin mieli kysyä, menetettäisiinkö jotain, jos puhuttaisiin konkreettisemmin pakkasesta eikä pakkaslukemista, siis: Klo 8 aamulla oli pakkasta 30,8 astetta [miinusmerkki tarpeeton]. Silloin oli usein yli 40 astetta pakkasta.

»Jouluaattona alkanut lumimyrsky ei yltänyt äskettäin koettujen myrskypäivien lukemille.» Voisi hyvin sanoa: ei ollut yhtä ankara kuin äskeisinä myrskypäivinä.

Lukema-muodin ovat ylioppilaskoke-laatkin ehtineet omaksua:

»Ulkomaille menevät valuuttamäärät kohoavat yhä suurempiin ja suurempiin lukemiin.» Luontevammin: kohoavat kohoamistaan. Ei olisi edes pakko puhua valuuttamääristä, vaan voisi sanoa vielä konkreettisemmin ja eloisammin: Ulkomaille virtaa valuuttaa enemmän ja enemmän.

»Juuri tällä hetkellä meidän maamme korkeat työttömyyslukemat johtuvat suhdannevaihtelusta.» Täsmällisempäänkin olisi kirjoittaa: erityisen suuri työttömyys johtuu suhdannevaihtelusta. Tuskin kukaan sanoisi esim. »kuumemittarin lukeman» johtuvan tulehduksesta: siitä johtuu kuume, jonka määrää ilmaisee kuumemittarin lukema.

Samantapainen on seuraava lehti-uutisen katkelma:

»Eräs rehuyhdistelmä, jossa ilmeisesti

oli väärä kivennäisainneiden tasapaino, aiheutti normaalia suuremman kuolleisuusprosentin.» Muutenkin korjattuna virke voisi kuulua: Eräs rehuyhdistelmä, jossa kivennäisainneiden suhde oli ilmeisesti väärä, aiheutti normaalia suuremman kuolleisuuden.

(Samasta uutisesta:) »Tehokkaimmaksi osoittautunutta rehua kului tuotettua kalakiloa kohti 1,36 kg, ja heikoimmin menestyneen rehun kohdalla oli vastaava luku 1,9 kg.» Virkkeen loppuosa olisi konkreettiseksi muutettuna paljon lyhempi ja sitä paitsi alkuosan kanssa symmetrinen: heikoimmaksi todettua 1,9 kg.

4. Paavo Numminen on puhuvien esimerkein kiinnittänyt huomiota *-minen*-johtimisten teonnimien liikanaiseen suosintaan (Sananjalka 6 s. 88—). Muunkinlaiset teonnimet voivat olla häiriöksi, kuten seuraavat abiturienttien toteamukset osoittavat:

»Lastenkin kohdalla kotitöiden teko on hyvin vastahakoista.» Ajatus olisi lausuttavissa näin yksinkertaisesti: Lapsetkin tekevät kotitöitä hyvin vastahakoisesti; tai: Lapsetkaan eivät halua tehdä kotitöitä.

»Kalanviljelytoimintaa on jossakin määrin ollut jo useina viime vuosikymmeninä.» Teonnimeä on siis vielä jatkettu *toiminta*-sanalla. Nasevammalta kuulostaisi jo: Kalanviljelyä on harjoitettu — —, mutta voisipa sanoa vielä konkreettisemmin: Kaloja on viljelty — —.

»Ihmisen on ollut pakko ryhtyä kasvinjalostuspuuhiin, metsänistutus- ja hoitotyöhön sekä moniin muihin vastaavansiin toimiin.» Vetelää, osin virheelistä (*hoitotyöhön* vaatisi eteensä yhdysmerkin) ilmaisua, jonka sisältö on esitetävissä paljon jäntevämmin: Ihmisen on ollut pakko ryhtyä mm. jalostamaan kasveja sekä istuttamaan ja hoitamaan metsiä.

5. Lause »Tupakointia harrastetaan (~ esiintyy) runsaasti koululaisten kes-

kuudessa» edustanee melko tavanomaisista yhteiskuntatieteellistä esitystapaa. Monissa yhteyksissä olisi kuitenkin mahdollista ilmaista tämänkaltaisia asioita konkreettisemmin käyttämällä toiminnallisen verbin aktiivimuotoa, siis esim.: Koululaiset tupakoivat paljon. ~ Koululaisista hyvin monet tupakoivat.

Ylioppilaskokelaskin osaa lausua yksinkertaisen totuuden näin mutkikkaasti:

»Varsin usein sekä vanhempien että myöskin nuorten ihmisten keskuudessa kuulee keskusteltavan siitä, kuinka monenlaisia ongelmia tulee ansioäidille.» Paljon paremmalta kuulostaisi: Ihmiset keskustelevat usein siitä, kuinka monenlaisia ongelmia ansioäidillä on. (Ydinajatus on kaikista verhoistaan kuorittuna: Ansioäidillä on monenlaisia ongelmia. Tämä näyttäisi varmaan liian alastomalta, kun otsikkona on »Ansioäidin ongelmia».)

»Ammattitaidon omaavienkin keskuudessa on työhönsijoittumisvaikeuksia. Par.: Ammattitaitostenkin on (~ voi olla) joskus vaikea sijoittua työhön (~ saada työtä).

Kuten edellisten esimerkkien keskuudessa saattaa myös postpositio *parissa* tarpeettomasti kankeuttaa sanontaa. Pari näytettä sanomalehdestä:

»Nuorison *parissa* esiintyy paljon purukumin jauhamista.» Par. esim.: Nuoriso jauhaa paljon purukumia. ~ Monet nuoret jauhavat mielellään purukumia.

»Kaupan *parissa* tunnetaan suurta mielenkiintoa suunnitelmista [sija!] oluen myynnin sallimiseksi elintarvikemyymälöistä.» Konkreettisemmin: Kauppiat ovat hyvin kiinnostuneita suunnitelmista (~ Liikeväki tuntee suurta kiinnostusta suunnitelmiin), jotka koskevat oluen myyntiä elintarvikemyymälöistä.

6. Abstraktia substantiiviviytiä viljelevä kirjoittaja lastaa monesti lauseensa kovin raskaiksi. Sivulauseita lisäämällä — niin kuin edellisessäkin tapauksessa — virkerakennetta voidaan keventää:

»Holmberg totesi sen tärkeyden, mikä olisi näyttelijöiden mahdollisuudessa esiintyä myös muissa kuin omilla teattereissaan.» Par.: H. totesi, miten tärkeää olisi, että näyttelijät saisivat esiintyä — — .

»Suurimpana heikkoutena on vahakerroksen herkkyyden halkeilemiseen.» Mieluummin: S. h. on, että vahakerros halkeilee herkästi. Sanonta on näin hieman pitempi (tavumäärä pysyy sentään samana), mutta paljon luontevampi.

»Kotkan lisäksi myös jalohaukka ja huuhkaja ovat harvinaistuneet huomattavasti ihmisen aiheuttamien pesintöiden epäonnistumisen takia.» Lausetta rajoittaa genetiivimuotojen runsaus ja monikon epäluontevuus; par.: — — huomattavasti sen vuoksi, että pesintä on ihmisen takia epäonnistunut (~ sen vuoksi, ettei ihminen ole antanut niiden pesiä rauhassa).

»Todellinen syy matkailutaseemme tappiollisuuteen on Suomessa käyvien matkailijoiden pieni lukumäärä.» Par.: on se, että Suomessa käy matkailijoita varsin vähän. Joskin ilmaisu hiukan pitenee, se samalla täsmentyy.

7. Substantiiveihin mieltynyt abiturienti näyttää tarpeettoman usein ilmaisevan ajatuksiaan lauserakenteella, johon kuuluu substantiivi subjektina + *olla* + substantiivi predikatiivina (joskus substantiivijäsenen järjestys on päinvastainen). Tällainen rakenne tekee ilmaisun monesti puisevaksi, jopa luonnottomaksi:

»Siirtyminen kotirouvasta ansioäidiksi ei aina ole helppo ratkaisu.» Par.: Kotirouvan ei ole aina helppoa siirtyä ansioäidiksi.

»Ihanteellisin ratkaisu olisi tietenkin äidin läsnäolo ainakin kahden ensimmäisen ikävuođen aikana.» Luontevammin esim.: Ihanteellista olisi tietenkin, jos äiti hoitaisi itse lapsiaan ainakin kaksi ensimmäistä ikävuođa.

»Ellei ole varaa pitää kotiäidistä, on lasten antaminen kodin ulkopuolelle

todennäköisin teko.» Par.: lapset yleensä annetaan hoitoon kodin ulkopuolelle.

»Suurvaltojen mielenkiinto pieniä valtoja kohtaan on aina ollut kieltämätön tosiasia.» Sujuvammalta kuulostaisi: Suurvallat ovat aina olleet kiinnostuneita pikkuvallasta.

»Suurvaltojen kiinnostus pienten valtioiden ulkopoliittikkaan on yleinen ilmiö.» Par.: Suurvallat tuntevat yleensä (~ aina?) kiinnostusta p. v. u.

8. Samaa kaavaa noudattaa seuraa-va lehtikielen lause, joka sisältää yleisen, monessa tapauksessa harkitsemattomasti käytetyn kliseen:

»Mutta lukeminen viihteen vuoksi on hänelle [Urho Kekkoselle] tuntematon käsite.» Konkreettisemmin ja asiallisemmin: Mutta hän ei lue viihteen vuoksi (~ ajankuluksi).

Pari lisäesimerkkiä:

»Vastuuta nuorelle syydetäänkin kaikkialta, vapaus sen sijaan on hänelle jokseenkin tuntematon käsite.» Ajatus lienee: Vastuuta nuorelta vaaditaan alituisesti, vapautta hänellä sen sijaan ei paljoa ole (~ vapautta hänelle sen sijaan ei paljoa tahdota myöntää).

»Lukutaito alkaa olla tunnettu käsite Tanzaniassa.» Yhteydestä voi päätellä, ettei tarkoiteta lukutaidon käsitteen tunnetuksi tuloa, vaan itse lukutaidon yleistyminen, siis: Lukutaito alkaa olla Tanzaniassa melko yleinen.

9. Varsin kömpelöitä ovat monesti tapaukset, joissa toiminnallisen verbin asemesta on käytetty *olla*-verbiä ja teki-jännimeä:

»Yritysdemokratian tulisi olla tehokkuuden lisääjä.» Luontevasti: Y. t. lisää tehokkuutta.

»Myös nuorisot on englantilaisten lainasanojen levittäjä.» Par.: M. n. levittää englantilaisia lainasanoja.

Etenkin heikkotaitoiset ylioppilaskokelaat kirjoittavat tähän tapaan persoonien:

»Suomessa siirtyminen maatalousval-

taisesta yhteiskunnasta teollisuusvaltaiseen on tällä hetkellä suurin työttömyyden aiheuttaja.» Par.: aiheuttaa tällä hetkellä eniten työttömyyttä.

»Kaikesta huolimatta tärkeimmät työttömyyden aiheuttajat ja parantajat ovat suhdannevaihtelut.» Sujuvaksi suomeksi: K. h. vaikuttavat työttömyyden määrään eniten suhdannevaihtelut (~ eniten lisäävät ja vähentävät työttömyyttä suhdannevaihtelut).

»Jos pikkuvallat voivat olla suursodan aiheuttajia, ovat ne myös rauhan edistäjiä.» Par.: J. p. v. aiheuttaa suursodan, ne voivat myös edistää rauhaa.

»Tärkein maamme sähköenergian tuottaja on tällä hetkellä vesivoima.» Eiköhän tärkein sähköntuottajamme ole Imatran Voima? Ajatus on lausuttavissa esim. näin: Eniten tuotetaan maassamme sähköenergiaa tällä hetkellä vesivoiman avulla (~ Eniten tuottaa — — vesivoima).

10. Vastaavantapaisia ovat rakenteet, joissa ilmaisevamman verbin sijasta on *olla*-verbi ja sitä täydentävä partiisiippi:

»[Ravintola] on ollut viime vuosisadalta lähtien tunnetuimpiin kesäpaikkoihin kuuluva.» Par.: R. on kuulunut — — kesäpaikkoihin. (Hyvin sopisi tietenkin sanoa: R. on ollut — — tunnetuimpia kesäpaikkoja.)

»Nämä työttömyyden lajit ovat hyvin paljon toisistaan poikkeavia.» Luontevammin: poikkeavat toisistaan hyvin paljon.

»Kodin ulkopuolella työskentelevä äiti on helposti kiihtyvä ja hermostuva.» Haluttaneen puhua nimenomaan äidin ominaisuuksista, joten partiisiippien käyttö on perusteltavissa, mutta silti kävisi päinsä sanoa finiittimuotoisesti: kiihtyy ja hermostuu helposti.

11. Abstraktille esitystavalle ominainen substantiivivaltaisuus koituu paitsi verbin väliin myös adjektiivin tappioksi. Radiosta kuultu esimerkki:

»Hyvän puheen pituus ei saa olla kovin mittava.» Normaalikielellä sanottaisiin: Hyvä puhe ei saa olla kovin pitkä.

Yhtä teennäisiä ilmauksia tapaa ylioppilaskokelaiden käsialoista:

»Toisten mielenkiinnon tärkeys ihmisille on niin suuri, että ——.» Par.: Toisten kiinnostus on ihmisille (~ ihmisistä) niin tärkeä, että — —.

»Työttömyys on saanut sellaisen laajuuden, että kaikkia mahdollisia toimenpiteitä on käytettävä sen torjumiseen.» Mieluummin esim.: Työttömyys on painunut niin laajaksi, että ripeitä toimia tarvitaan sen torjumiseksi. (»Kaikki mahdolliset toimenpiteet» on totaaliudesta huolimatta ylen laimea fraasi.)

»Lopulta suurlakko saavutti niin suuret laajuudet [mon.!), että keisarin oli tehtävä myönnytyksiä.» Par.: L. s. levisi niin laajalle, että — —.

»Kun pölykerroksen alla on kiinteä pohja, jolle on mahdollisuus laskeutua.» Sujuvampaa olisi sanoa: jolle on mahdollista (~ voidaan) laskeutua.

Esimerkki sanomalehtikielestä (hienon lyhennettynä):

»Suunnitelmien tekeminen on nykyään välttämättömyys.» Viimeiseksi sanaksi soveltuisi notkeammin *välttämättömyys*. Vieläkin koruttomampia — ja parempia — vaihtoehtoja voi keksiä: Suunnitelmat ovat nykyään välttämättömiä. Nykyään tarvitaan suunnitelmia.

Ominaisuudennimi *vaikeus* kliseemaisesti käytettynä on usein korvattavissa kantasanaallaan. Pari esimerkkiä ylioppilaslaineista:

»Heikkotahtoisella on suuria vaikeuksia rajoittaa syömistään.» Par.: Heikkotahtoisena on hyvin vaikeaa r. s.

»Nykyään on vaikeuksia saada kun-

nollista apulaista.» Paljon luistavammin: Nykyään on vaikea — —.

12. Seuraavissa tapauksissa fraasina käytetty **abstrakti-ilmaus** on syrjäyttänyt adverbien (tai **konkreettisen substantiivin**):

»Useimmat eläimet voivat sopeutua elämään ihmisen välittömässä läheisyydessä.» Par.: ihmisen lähetyksillä.

»Tyypillinen kesämökin rakentaja haluaa tehdä saunan veden välittömään läheisyyteen.» Aidommin: veden äärelle, rajaan (tai: aivan rantaan).

13. Taipumusta esittää asioita tarpeettoman abstraktisti ilmenee erityisesti kirjoitetussa kielessä. Kun taistellaan tätä ilmaisun sairautta vastaan, on aihetta painokkaasti vedota puhekieleen. Abstraktien käänneiden tilalle voitaneen useimmiten keksiä konkreettisempia, yksinkertaisempia ja ytimekkämpiä ilmaisuja, jos pysähdytään kuulostelemaan, miten samat asiat lausuttaisiin vapaasti puhuttaessa. Lehtiutisen toteamus »Heikkojen pesintäolosuhteiden takia on metsö- ja teerikannoissa tapahtunut tuntuva huonontumista monilla paikkakunnilla» voisi näin muokkautua esim. asuun: Kevätkylmien takia metsöt ja teeret ovat monin paikoin tuntuvasti vähentyneet. Jos näin konkreettinen puhekielenomainen muoto tuntuu liian profaanilta, on tietenkin mahdollista hakea sopivaa ilmaisua paperi- ja puhekielen ääri vaihtoehdon väliltä. Äsken lause voisi kuulua vaikkapa: Pesintäkauden kylmyyden takia metsö- ja teerikanta on monin paikoin tuntuvasti heikentynyt. Alkuperäistä nasevampi versio toki tämäkin.

PAAVO PULKKINEN